

Hatodik díjazott

KERÉNYI KÁROLY
nemzetközi klasszika-filológiát gazdagító életműve
MAGYAR ÖRÖKSÉG

Laudáció Kerényi Károly Magyar Örökség-díjára

Kerényi Károly (Temesvár, 1897 – Ascona, 1973) a XX. századi egyetemes klasszika-filológia, ókortudomány és vallástörténet - nemzetközileg is elismerten – egyik legnagyobb alakja. Ehhez a megállapításhoz azt is hozzátehetjük, hogy – talán a legérdekesebb módon – nagy megújítója, reformátora is.

Cs. Szabó László írta (a müncheni *Új Látóhatár* 1961. 3. számában), hogy Kerényi 1929-től számította „megvilágosodását”, amikor is: „Két fölfedezéssel tért vissza” Hellászból. „Először is azzal, hogy *a mitológia sohasem történt meg, de mindig van*; a maga kárára tagadja ki az életéből az ember.” Másodikként: „A mitológia elmozdíthatatlan keletkezési helyétől, nem lehet átkölni, átöltöztetni (...). Személyekhez van kötve, istenszemélyekhez, egy isteni színjáték szereplőihöz (...).”

Kerényi Károly a klasszika-filológia fiatal tudósa – már a harmincas évek elejétől – egyre nehezebben tűri, viseli az itthoni egyetemi, akadémiai és egyéb szakmabéli társaságok konzervatív-vaskalapos közegét, szellemét. S viszont: Kerényi új szemléletű felfogását, a tudományosság más értelmezését, más világképét nemigen érti s még kevésbé tolerálja a hazai, céhesen zárt világot alkotó ókortudomány. Felfogását, tudományos ars poeticáját Kerényi számos alkalommal írja le és adja elő -, de csak szakmai ellenfeleinek számát gyarapítja ezzel is.

A Budapesti Philológiai Társaság 55. közgyűlésén (1930. januárjában) például fellép a klasszika-filológia, mint tudomány öncélúsága és a túlzottan részletekbe menés hiteltelensége ellen. Egyszersmind hitet tesz amellett, hogy a klasszika-filológia a „parusiák” tudománya, azaz *jelenvaló* tudomány. „A jelenvalóság a fontos: a tények tömegének eleven együtt-tartása (...) összefüggő önmagukért.” A klasszika-filológia tudósának benn kell élnie az antikvitásban: „régivé vált lélekkel”, hogy ezzel az emberiség lelkének egy része merüljön belé, kerüljön megismétlődő kapcsolatba az antik világban kivirágzott legpazarabb

önmagával”. Az „antik ideál”-lal. Néhány év múlva egy másik előadásában (*Az örök Antigóné* címűben) – továbbfejlesztve és kitágítva e gondolatmenetet – megfogalmazza az ókortudománynak, mint „egzisztenciális” tudománynak a szükségességét. Például: a szophoklészi tragédiák egyes helyzetei – mutat rá – nem pusztán filológiai, esztétikai vagy dramaturgiai problémák, hanem „egzisztenciális helyzetek”. Ennélfogva az ókortudománynak „tudatára kell ébrednie annak, hogy olyan kérdésekkel is foglalkozik, amelyek az emberi létezés *lényegével* függnék össze, és az *ennek* megfelelő gondot és elmélyedést kell fordítania rájuk”.

Kerényi Károly 1934-ben csatlakozott a Gulyás Pál-, Németh László- és Fülep Lajos szerkesztette *Válaszhoz*. 1934 őszén itt jelent meg az *Ókortudomány* című tanulmánya, amelyben hangoztatja, hogy tudományát nem elégítheti ki pusztán az írásos antik szellemi világ kutatása, feltárása, hanem a klasszikus ókor *egészét, valamennyi szegmensét egyszerre* kell kutatni. Csak olyan tudományt tud elfogadni és művelni, amelyik az *antik lényeg* tudománya. Miként fogalmaz: „az ókortudomány számukra (...) elsősorban egzisztenciális tudomány: az antik emberi lét tudománya, mert ez a *lét* az, amely, mint az emberiségtől egyszer már megvalósított lehetőség, a legjobban érdekel.” Az antik lényegtől való megragadottság – hangsúlyozza Kerényi – nem az ókortudomány művelőinek a privilégiuma. („Goethe és Hölderlin idejében ez a két nagy költő volt az antikvitástól legjobban megragadott, nem a filológus-kortársaik.”) Azt is vallja, hogy „A magyar lényeg önmagára ismerését is a görög lényeggel való találkozástól és egyedül ettől várhatjuk.”

Ugyancsak a *Válaszban*, a Németh Lászlónak írt nyílt levelében a magyar és a görög szellem találkozásának színteréül a „sziget”-et, azaz a tudós műhely (műhelyek) létrehozását ajánlja. Hangsúlyozza, hogy „mai szellemiségünk magyar *lényegtudományt* kíván, a magyarforma megismerését történelmünkben, életünkben és abban, ami életünknek megnyilatkozott értelme: művészetünkben.”

Olyan tudományt tart kíváncsnak (fejti ki a 1939-ben írott *Tudósoknak való* című írásában), amely mint a „nemzet tápláléka”, mint „kenyér, vérré tud lenni és erővé, belső lendületté, a nemzet szervezetében a szellem lendületévé, s amely mint lendület, előre visz...” a tudomány „a nemzet életének magas művészi kifejezése” kell hogy legyen. Továbbá: tudomány és művészet közt a „válaszfalat” le kell bontani, ugyanis a lényeg megismeréséhez a felfokozott ’szubjektivitás’ a tudomány tárgya általi „megragadottság” vezet. „Ha ókortudományunk

valóban elért oda – foglalja össze tudósi „ars poéticáját” -, hogy a görög lényeket megragadja és a magyar lényeket felidézze, akkor közelében van a legnagyobb cél szerint való beteljesülésnek.”

Ismét Cs. Szabót idézve: „ő lett a magyar ókortudomány Lutherje. Azzal a kihívó küldetés hittel (...), hogy az isteneket meg kel szabadítani vastag filológiai kérgüktől (...).”

A harmincas évek végi, negyvenes évek elejei Magyarország hivatalosan intézményesített ókortudományi szellem-közegében Kerényinek nem jutott budapesti katedra. Pécs és Szeged után 1943-ban Svájcba utazott, s aztán ott élt és dolgozott haláláig.

Hatalmas életművet hagyott hátra (melyet felesége, Kerényi Magda tárt föl és rendszerezett), műveinek egy része magyarul még nem olvasható. De magyarul is hozzáférhetőek a *Görög mitológia* és a *Mi a mitológia?* című alapvető munkái, a *Hallhatatlanság és Apollón-vallás* című tanulmánygyűjteménye, *Az égi ünnep* címmel megjelent tanulmányfüzér, *A Napleányok*, *Az isteni orvos*, a *Beszélgetések a Szerelemről* továbbá a *Hermész*, a *lélekvezető*, és legújabban *Az örök Antigone* című kötetek, melyek (összességükben) világos képet adnak Kerényi Károly világáról, tudósi életművéről.

Németh László 1939-ben írt *A mítosz emlőin* című esszéjét, amelyben (írói „ars poética helyett”) – teljesen Kerényi Károly szellemében – arról vall, hogy „Aki egy mítoszban, Homéroszéban vagy a *Kalevalában* elmerül, nemcsak a mások isteneit és hőseit látja, hanem a maga vallásos érzéseit is lélegezteti. (...) Mert a mítosz a teljesség iskolája. Mindig az egészet nézi, s még a mondák töredékeiben is az egésztől mond el valami. (...) Az író (...) legyen türelmes s ne sajtoljon irrealitást, csak hogy a ’próza forradalmára’ legyen. Általában ne bántsuk annyira a realitást; hisz épp a mítosz tanít meg rá, hogy az *igazi* valóságban elférnek még az istenek is.”

Vajon értjük-e mi is, ennyire értjük-e mi is Kerényi Károlyt? Reménykedjünk, hogy a halála harmincadik évfordulójában neki ítelt Magyar Örökség-díj ráirányítja a hazai szellemi élet figyelmét erre a kiemelkedően jelentős tudományos életműre és megszívlelendően nemes humanista értékvilágra.

Monostori Imre

irodalomtörténész, kritikus, könyvtáros

Életrajz

Kerényi Károly (*1987. január 19., Temesvár, +1973. április 14., Kirchberg/Svájc) klasszikus-filológus, vallástörténész. 1919-ben a budapesti egyetemen bölcsészdoktori, 1920-ban görög-latin szakos tanári oklevelet szerez. Ezután a greifswaldi, a heidelbergi és a tübingeni egyetemen tanul. 1934-ig a budapesti tanárképző intézetben a görög nyelv előadó tanára. 1926-tól a budapesti egyetemen a görög-római vallástörténet című tantárgy kör magántanára. 1934-től a pécsi egyetem klasszika-filológia tanára. 1943-tól Svájcban él. 1944-1947: a baseli egyetemen a magyar nyelv és irodalom vendégtanára, 1948-1966: a zürichi C.G.Jung Intézet tudományos kutatásainak irányítója, közben 1955-1956-ban a bonni, 1960-ban az oslói és római, 1961-ben a zürichi, 1964-ben a genovai egyetem vendégprofesszora. Az ókortudomány és a vallástörténet nemzetközi művelője.